

บทที่ 4

กลุ่มประจักษ์นิยม

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าความคิดปรัชญาในสมัยใหม่นั้นแบ่งได้เป็น 2 แนว คือ แนวเหตุผลนิยม ถือว่าเหตุผลเป็นที่มาแห่งความรู้ นักปรัชญาในแนวนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในยุโรป ส่วนแนวประจักษ์นิยม ถือว่าความรู้ได้จากประสบการณ์ เพราะมีความนิยมในวิชาวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาในแนวนี้ ส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ ซึ่งได้ทำการโต้แย้งความคิดของฝ่ายเหตุผลนิยม

จอห์น ล็อก (John Locke. 1632 - 1704) เป็นชาวอังกฤษ ได้รับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ศึกษาวิชาปรัชญา วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิชาแพทย์ มีความสนใจในงานเขียนของเดส์คาร์ตเป็นพิเศษ เขาได้ทำงานเป็นเลขานุการของ เอ็ดซาฟเบอร์รี่ เขาได้ท่องเที่ยวไปต่างประเทศ และได้เขียนหนังสือ ไว้มากมายเล่ม ที่สำคัญก็คือ *An Essay Concerning Human Understanding* (1690)

ในบั้นปลายของชีวิต ล็อกได้มีส่วนมีเสียง ในทางการเมืองอยู่บ้าง และได้เป็นกรรมการในสภาการค้า ก่อนที่จะเสียชีวิตที่เมือง เอสเซกซ์

จุดประสงค์ของล็อก

นักปรัชญาที่สำคัญของสมัยใหม่ในระยะเริ่มแรก คือ เบคอน ซึ่งเสนอให้จัดอคติภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความคิดของเรา และเดส์คาร์ตเสนอให้จัดอคติที่มีอิทธิพลภายในความคิด นั่นคือคิดให้ถูกต้องเป็นระบบ แต่วิธีการของเดส์คาร์ต และกลุ่มเหตุผลนิยมทั้งหลาย ก็มีจุดบกพร่องตรงที่ข้อความที่เห็นแจ้งอันเป็นจุดเริ่มต้นของการอ้างเหตุผล (postulate) นั่นคือ แต่ละคนมีจุดเริ่มต้นที่ต่างกันทำให้เกิดระบบปรัชญาที่ต่างกัน

ล็อกเห็นว่าทั้งเบคอน และเดส์คาร์ตต่างก็มีอคติด้วยกันทั้งคู่ เพราะวิจารณ์ข้อบกพร่องของผู้อื่นได้ แต่ก็เชื่อในทฤษฎีของตน ซึ่งจัดเป็นอคติอย่างหนึ่ง ในสมัยนั้นคนชอบพูดถึงแต่การใช้เหตุผล ล็อกเห็นว่า เราควรจะวิเคราะห์ดูว่าเหตุผลนั้นเชื่อได้แค่ไหน และทำอย่างไรจึงเรียกว่ามีเหตุผล ล็อกใช้เวลาค้นคว้าเรื่องนี้อยู่ 4 ปี จึงเขียนหนังสือ เรื่อง *An Essay Concerning Human*

Understanding วิจารณ์เรื่องความคิดที่มีมาแต่กำเนิด (innate idea) สืบสาวหาต้นกำเนิด และจำแนกประเภทของความคิดต่าง ๆ และวิเคราะห์ความรู้ของมนุษย์

กำเนิดของความรู้

ในขั้นต้นเราจะต้องศึกษาถึงต้นกำเนิดของความคิด (origin of idea) เพื่อจะดูว่า ความรู้ของเรามีขอบเขตแค่ไหน และมีความแน่นอนเพียงใด เชื่อได้เพียงใด ถ้ามนุษย์มี innate idea อย่างที่ เดส์คาร์ตอธิบายไว้ ก็ไม่ต้องไปสงสัยในความแน่นอนของความรู้ ปัญหาก็คือเรามี innate idea อยู่จริงหรือไม่ ล็อคเห็นว่าถ้า innate idea มีอยู่แล้วจิตจะต้องรับรู้มันอยู่ตลอดเวลา ความคิดจะแฝงอยู่ในจิตเราโดยจิตเราไม่รับรู้มันเป็นไปไม่ได้ นอกจากนั้นความคิดเช่นนี้จะต้องเป็นสากล คือรู้ทั่วกันไปหมด แต่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า เด็กและคนไร้การศึกษาจะไม่รู้เรื่องบางเรื่องที่เป็น innate idea กว่าที่จะรู้ได้ก็จะต้องมีประสบการณ์มาก่อน เช่นกฎเกณฑ์ของคณิตศาสตร์ ซึ่งเดส์คาร์ตเห็นว่าเป็น innate idea นั้น ล็อคเห็นว่าเด็กไม่มีทางรู้ได้นอกจากผ่านการศึกษาและประสบการณ์มาก่อน จึงจะรู้ได้

เดส์คาร์ตเห็นว่า สิ่งใดที่เห็นแจ้งแล้ว สิ่งนั้นถูกต้อง และสิ่งที่มีลักษณะ เช่นนี้ก็คือ innate idea อันได้แก่ กฎคณิตศาสตร์และกฎเกณฑ์ของฟิสิกส์ ซึ่งแฝงอยู่ในจิตของเราก่อนแล้ว แต่ผัสสะและการใช้เหตุผลของเราจะช่วยกระตุ้นให้ความคิดนั้นชัดแจ้งออกมา เดส์คาร์ตเชื่อว่า พระเจ้าให้ innate idea แก่เรามา แต่มันมีอยู่อย่างแอบแฝงในจิต ประสบการณ์ไม่ได้สร้างความรู้ใหม่ แต่ทำให้ความรู้เก่าที่แฝงอยู่ในจิตของเราชัดแจ้งออกมา และความรู้ที่ได้นั้นจะต้องเป็นความรู้ที่เป็นสากล (universal) แต่สำหรับล็อคไม่เชื่อว่ามี innate idea ความรู้ที่เราได้รับนั้นต้องอาศัยผัสสะหรือประสบการณ์ และสิ่งที่เรารู้นั้นก็ไม่ได้เป็นสากล แต่เป็นความรู้เฉพาะเรื่อง (particular) เฉพาะแต่ละหน่วย

นอกจากนั้นในเรื่องของหลักปฏิบัติหรือกฎแห่งศีลธรรม และเรื่องของศาสนา เช่นความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า ซึ่งบางคนเชื่อว่ามันฝังลึกอยู่ในจิตของเรา แม้แต่โจรหรือคนป่าเถื่อนก็ย่อมรู้และย่อมจะเห็นด้วยกับเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ล็อคเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้มันมีอยู่ก็จริง แต่มันไม่ได้เป็น innate idea เพราะว่าทุกคนไม่ได้มีความรู้สึกเหมือนกันหรือเห็นพ้องต้องกันในเรื่องเกี่ยวกับความดี ความงาม และความยุติธรรม สิ่งที่ดีถือว่าเป็นสิ่งที่ดีในสังคมหนึ่งอาจกลายเป็นสิ่งที่เลวในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ นอกจากนั้นกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมทั้งหลายก็ยังคงต้องการข้อพิสูจน์ว่า มันดีจริงหรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ และเป็นกฎเกณฑ์ที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ แสดงว่ามันไม่ใช่

innate idea และคุณธรรมทั้งหลายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันก็เพราะมันนำประโยชน์สุขต่อส่วนรวมมาให้ ไม่ใช่เป็นเพราะว่ามันมีมาก่อนอยู่แต่เดิม มีการกระทำหลายประเภทที่จัดว่าไร้ศีลธรรม แต่ไม่มีใครสำนึก เช่น การรบในสงครามฆ่าคนตายมากมาย กลับถือเป็นเกียรติยศทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการฆ่าคนนั้นไม่ดี แสดงว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้นไม่ได้ฝังลึกในจิตเราก่อนเกิด มันมาเกิดขึ้นตอนหลัง เพราะมันเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นอกจากนั้น กฎ ๆ เดียวกันอาจพิจารณาได้หลายแง่ และในทางปฏิบัติอาจเกิดปัญหา อาจตีความได้หลายทาง ซึ่งถ้าเป็น innate idea แล้วมันจะต้องถูกต้องแน่นอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ไม่ขึ้นกับเวลาและสถานที่ และไม่ก่อให้เกิดการตีความหมาย

ยิ่งกว่านั้นคำสอนของสมัยกลางในเรื่องความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า (Idea of God) ซึ่งถือกันว่าเป็นความคิดฝังลึกประจำใจของทุกคน ทุกชาติทุกภาษา ถ้าใครไม่รู้ว่าพระเจ้าสร้างโลกแล้วจะต้องเป็นคนป่าเถื่อน มีจิตใจวิปริต มีบาปกรรมมาก ลોકก็เชื่อในเรื่องพระเจ้า แต่ไม่เชื่อว่าความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าจะเป็น innate idea ความคิดของลોકนับว่าเป็นความคิดที่ใหม่มากสำหรับสมัยนั้น ลอคยกสถิติชาติอื่น ๆ อีกหลายชาติที่ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลก เช่น พวกที่นับถือพุทธศาสนาก็ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า แต่สำหรับนักปรัชญาสมัยเก่านั้นมีความคิดเห็นที่จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะในยุโรปซึ่งนับถือคริสตศาสนา และมีความคิดในเรื่องของศาสนาเหมือนกันหมด แต่ในสมัยของลอค เป็นสมัยที่มีการเดินทางไปบุกเบิกดินแดนใหม่ ๆ และค้นพบชนเผ่าที่มีความเชื่อในเรื่องของศาสนาแตกต่างกันออกไป และอาจไม่มีความคิดในเรื่องพระเจ้าเลย ดังนั้นลอคจึงสรุปว่า ความคิดดังกล่าวนี้ไม่ใช่ innate idea

เรื่องของ innate idea ตามที่นักปรัชญาสมัยเก่า ๆ อธิบายกันมานั้น อาจจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

1. หลักเกณฑ์หรือทฤษฎีทางอภิปรัชญา ฟิสิกส์และคณิตศาสตร์
2. หลักในการปฏิบัติตน หรือกฎแห่งศีลธรรม
3. หลักศาสนา ซึ่งได้แก่ ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า

ทั้ง 3 ประการนี้ พวกเหตุผลนิยมถือกันว่าเป็นเรื่องของ innate idea ซึ่งลอคก็หาข้อโต้แย้งได้ทุกประการ แล้วสรุปว่าไม่มี innate idea ในจิตของเรา คนแต่ละคนสามารถใช้เหตุผลได้ก็จริง แต่ไม่ใช่จะคิดได้เหมือนกันหมด ทั้งนี้ความคิดของลอคได้รับอิทธิพลจากการเดินทางค้นพบดินแดนใหม่ ซึ่งมีอารยธรรมแบบใหม่ ทำให้ลบล้างความเชื่อเก่า ๆ ลง

กล่าวโดยสรุป จิตของเราไม่มี innate idea ในสภาวะแรกตั้งแต่เกิดนั้นจิตเปรียบเสมือนผ้าขาว ซึ่งลึกลับเรียกว่า tabula rasa ปราศจากความคิดใด ๆ ทั้งสิ้น ความคิดในจิตซึ่งเกิดขึ้นภายหลังนั้นได้จากประสบการณ์ ความรู้ของเราทั้งหมดก็มีรากฐานมาจากประสบการณ์ ประสบการณ์และความคิดเป็นบ่อเกิดของความรู้ แหล่งกำเนิดของความคิดมี 2 ทาง คือ ผัสสะ (sensation) และการคิดไตร่ตรอง (reflection)¹⁸ ความคิดที่เกิดขึ้นในจิตจะต้องผ่านผัสสะมาก่อนทั้งสิ้น สมรรถภาพขั้นแรกของจิตก็คือ การรับภาพของสิ่งต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า ข้อมูลทางผัสสะ (sense data) โดยผ่านอายตนะ ข้อมูลทางผัสสะนั้นก็คือ สี เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ฯลฯ ต่อจากนั้นจิตก็มีปฏิบัติการภายใน คือการสำนึกถึงกิจกรรมของผัสสะ สำนึกถึงการรับรู้ของเรา (reflection) สิ่งที่เรารู้โดยผ่านอายตนะเข้ามานั้น ลึกลับเรียกว่า idea ซึ่งเป็นสิ่งที่จิตรับรู้ได้ทันที

ทั้ง 2 ชั้น คือการรับรู้ทางผัสสะและการสำนึกว่าได้รับรู้ เรียกว่า simple idea พิมพ์ลงในจิตของเรา เช่นความคิดเกี่ยวกับ สี เสียง กลิ่น รส เย็น แข็ง ฯลฯ แล้วจิตสามารถจะนำ simple idea หลาย ๆ อันมารวมกัน เปรียบเทียบกัน เชื่อมโยงกันเกิดเป็น complex idea ขึ้น

ลึกลับแบ่ง simple idea ออกเป็น 4 ประเภท และจาก 4 ประเภทนี้ทำให้เกิด complex idea ขึ้นมากมาย

1. simple idea ที่เกิดจากผัสสะทางใดทางหนึ่งเพียงทางเดียว เช่น สี เสียง กลิ่น รส ฯลฯ
2. simple idea ที่เกิดจากผัสสะหลายทางรวมกัน เช่น ความแข็ง ความเคลื่อนไหว ฯลฯ
3. simple idea ที่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง เช่น ความอยาก ฯลฯ
4. simple idea ที่เกิดจากผัสสะ และการไตร่ตรอง รวมกัน เช่น ความพอใจ และความเจ็บปวด ฯลฯ

ข้อมูลทางผัสสะ ที่เราได้รับโดยผ่านอายตนะ รับสัมผัสนั้น ก็คือคุณสมบัติของวัตถุซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ

1. คุณสมบัติปฐมภูมิ (primary quality) ได้แก่ การกินที่ การเคลื่อนไหว ฯลฯ
2. คุณสมบัติทุติยภูมิ (secondary quality) ได้แก่ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส ฯลฯ

18. John Locke, **An Essay Concerning Human Understanding**, Edited & Abridged with an introduction by A.D. Woozley, (Collins Clear-Type Press., 1966), p.89.

คุณสมบัติปฐมภูมิ เป็นสิ่งที่มีประจำอยู่ในวัตถุ ไม่ขึ้นกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง ในระบบประสาทของเรา ส่วนคุณสมบัติทุติยภูมิ นั้นอาจไม่มีอยู่ในวัตถุจริง ๆ ก็ได้ อาจขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงในระบบประสาทของเรา ซึ่งไม่รู้ว่า จะตรงกับความเป็นจริงหรือไม่

ในบรรดา complex idea ซึ่งมีอยู่มากมายนั้น ที่สำคัญก็คือ ความคิดในเรื่องของสาร (Idea of substance) ล็อกพิสูจน์ไม่ได้ว่าสารมีจริงหรือไม่ จึงต้องใช้ความเชื่อ ความคิดเกี่ยวกับสารนี้ เกิดจากการที่เราได้รับรู้คุณสมบัติ ซึ่งเราคิดว่ามันรวมอยู่ในสิ่งเดียวกันเรียกชื่อเดียวกัน เกิดปัญหา ว่าคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้มันมารวมอยู่ด้วยกันได้อย่างไร เราจึงสมมุติว่ามีสารที่รองรับคุณสมบัติ เหล่านี้อยู่เบื้องหลัง ซึ่งสารนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วัตถุ (physical substance) และจิต (spiritual substance)

ความถูกต้องแน่นอนของความรู้

ความรู้ของเรานั้นได้จากผัสสะและการคิดไตร่ตรอง ปัญหาก็คือความคิดที่เราได้นั้นมัน มีค่าเหมาะสมที่จะเป็นความรู้เพียงใด มีเงื่อนไขประการใดที่จะแสดงได้ว่ามันเป็นความรู้ นั่นคือ ความคิดนั้นจะต้องชัดเจน และเป็นความคิดที่เกี่ยวกับ “สิ่ง” ที่มีอยู่ในโลกจริง ๆ และ “สิ่ง” ที่ เราคิดจะต้องตรงกับวัตถุที่เป็นต้นเหตุแห่งความคิดนั้น ๆ ด้วย

ในระยะแรกลอคสอนว่า ความรู้ได้จากผัสสะ เขาควรจะสรุปว่า ความรู้ที่ได้เป็นอัตนัย (subjective) เพราะผัสสะไม่ทำให้เราได้ความรู้ที่แท้จริง ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงในระบบ ประสาทของเราได้ แต่ลอคกลับสรุปว่าความรู้นั้นจะต้องเป็นปรนัย (objective) คือตรงกับความเป็นจริง หมายความว่าต้องมีวัตถุที่เป็นต้นเหตุแห่งความคิด และความคิดนั้นจะต้องตรงกับความเป็นจริงของวัตถุที่อยู่ภายนอกความคิดนั้นด้วย ทั้ง ๆ ที่เขาไม่เคยบอกไว้แต่แรกเลยว่าความคิดที่ เกิดขึ้นจะต้องตรงกับวัตถุภายนอก เรื่องนี้เป็นจุดอ่อนของลอคซึ่งนักปรัชญาคนต่อมาคือ เบอคเลย์ ได้พยายามแก้ไข

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ความรู้นั้นได้จากความคิด ความรู้ที่แท้จริงคือรู้ว่า ความคิดต่าง ๆ นั้น มันเข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้ (perception of agreement and disagreement of two ideas) คือ รู้ว่าความคิด 2 หน่วย มันเหมือนกันหรือแตกต่างกัน เช่นรู้ว่าสีดำไม่ใช่สีขาว และความคิดของเรา เกี่ยวกับสีดำและสีขาวนั้นมันเข้ากันไม่ได้ ความชัดเจนของความรู้มันแตกต่างกันที่ระดับ ลอค ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ความรู้ที่ได้จากญาณทัศนะ (intuitive knowledge) เป็นความรู้ที่เห็นแจ้งได้ทันที-
แน่นอน ไม่ต้องมีการพิสูจน์ และไม่ต้องสงสัย เช่นรู้ว่าตัวเรามีอยู่ เรารู้ได้ก็เพราะเวลาที่เรามี
ความคิด ความรู้สึก ก็รู้ได้ทันทีว่าตัวตนหรืออัตตามีอยู่ ในแง่นี้แสดงว่าลึกลับกลับไปมีความคิดคล้าย
กับเดส์คาร์ต ซึ่งเขาเคยคัดค้านไว้แต่แรก นอกจากนั้นก็คือการรู้ว่า ความคิดที่ได้จากประสบการณ์
นั้นมันเข้ากันหรือไม่เข้ากันอย่างไร เช่นการที่บอกว่าสีดำไม่ใช่สีขาว วงกลมไม่ใช่สี่เหลี่ยม จิตเรา
รู้ได้ทันทีว่าความคิดแบบนี้มันไม่เข้ากัน (disagree) เป็นความรู้ที่ไม่ต้องพิสูจน์ เพราะเป็นอย่างอื่น
ไปไม่ได้

2. ความรู้ที่ได้จากเหตุผล (demonstrative knowledge) การที่เราเห็นว่า ความคิด 2 เรื่อง
มันเข้ากันได้ โดยมีความคิดเรื่องที่ 3 เป็นตัวกลางสำหรับเปรียบเทียบ โดยความคิดเรื่องที่ 3 นี้
จะต้องเป็นสิ่งที่เห็นแจ้งแน่ใจแล้ว อาจได้จากประสบการณ์โดยตรง หรือเป็นสิ่งที่เขาพิสูจน์กัน
มาแล้วจนเชื่อถือได้ ความรู้ที่มีตัวกลางหรือสื่อกลาง คือรู้จากการอ้างเหตุผล เช่นความรู้ในเรื่อง
พระเจ้า เราไม่สามารถมีประสบการณ์โดยตรงหรือรู้ได้ในทันทีเหมือนอย่างความรู้แบบแรก จึง
ไม่ใช่ความรู้จากญาณทัศนะ แต่เป็นความรู้ที่เราพิสูจน์ได้โดยอ้างว่า เมื่อเราแน่ใจว่าเรามีตัวตน
อยู่จริง เราก็หาสาเหตุแห่งความมีอยู่ของเราไล่ขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงสาเหตุแรก คือพระเจ้า จะ
เห็นได้ว่าความแน่นอนของความรู้ประเภทนี้ขึ้นอยู่กับจุดเริ่มต้น ที่ว่าตัวตนของเรามีอยู่ และถ้า
ดำเนินวิธีพิสูจน์ให้ถูกต้องแล้วก็จะได้รับความรู้ที่แน่นอน แบบเดียวกับความรู้ในคณิตศาสตร์

3. ความรู้ที่ได้จากผัสสะ (sensitive knowledge) มีความแน่นอนอยู่ในระดับต่ำที่สุด
เป็นเพียงความคิดเห็นเท่านั้น ยังไม่จัดว่าเป็นความรู้ เช่นเรื่องของโลกภายนอก จิตของเรา มี
ความคิดเกี่ยวกับวัตถุภายนอก แต่จะมีอะไรนอกเหนือไปจากความคิดบ้างไหม มีโลกที่แท้จริงอยู่
ภายนอกจริงหรือไม่ ความรู้ในเรื่องนี้ไม่แน่นอนนัก

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า เรารู้ตัวเองได้โดยตรง รู้จักพระเจ้าได้โดยทางอ้อม คือ
การอ้างเหตุผล และรู้จักโลกภายนอกได้จากผัสสะซึ่งไม่แน่นอน

ในเรื่องขอบเขตของความรู้นั้น อาจกล่าวได้ว่า เราไม่มีความรู้ที่นอกเหนือไปจากความคิด
ที่ได้จากผัสสะและการคิดไตร่ตรอง เมื่อไม่มีความคิดเราก็ไม่มีความรู้ และเราไม่สามารถจะมีความ
ความคิดเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งหมด เพราะความคิดของเราได้จากประสบการณ์ซึ่งมีขอบเขต
จำกัด ไม่สามารถจะรู้ไปหมดทุกอย่างหรือทุกเรื่องได้ ดังนั้นความรู้ของเราก็ถูกจำกัดไปด้วย

ขอบเขตแห่งความรู้ของเราจึงจำกัดลงไปอีก เมื่อกล่าวว่าความรู้ที่แท้จริงจะต้องประกอบด้วยความคิดที่ตรงกับความเป็นจริง ความคิดที่เกิดขึ้นในจิตเรานั้นจะต้องมีสาเหตุ นั่นคือวัตถุบางอย่างซึ่งอยู่ภายนอกจิตเรา เรารู้ว่ามีบางสิ่งบางอย่างภายนอกที่ทำให้เราเกิดผัสสะและความคิดขึ้นมา แต่เราไม่รู้ว่า มันคืออะไร ตรงกับความคิดของเราหรือไม่ ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกจึงไม่แน่นอน

อภิปราย

ปรัชญาของลોકในเรื่องทฤษฎีแห่งความรู้นั้นขัดแย้งกับของเดส์คาร์ต ในแง่ที่เห็นว่าการรู้ได้จากประสบการณ์ และเป็นความรู้ที่มีขอบเขตจำกัด คือไม่แน่ใจว่าประสบการณ์กับความเป็นจริงจะตรงกันหรือไม่ แต่พอถึงเรื่องของอภิปราย ล็อกกลับเห็นด้วยกับเดส์คาร์ตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายเรื่องของสาร (substance) ซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับคุณสมบัติทั้งหลายที่มารวมกันเป็นสิ่ง ๆ หนึ่ง ในทฤษฎีเรื่องกำเนิดของความคิด (origin of idea) ล็อกควรปฏิเสธว่า สารนั้นไม่มีอยู่จริง มันเป็นเพียงความคิดเท่านั้น แต่ล็อกกลับยอมรับเหมือนกับเดส์คาร์ตว่า มันมีอยู่จริง เพียงแต่ไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร เราไม่สามารถมีผัสสะต่อสาร ได้โดยตรง แต่เรารู้ว่ามันมีอยู่โดยอ้างว่า ในวัตถุต่าง ๆ นั้นมีคุณสมบัติปฐมภูมิและทุติยภูมิ และในเมื่อคุณสมบัติปฐมภูมิ (primary quality) มีอยู่ในวัตถุ ก็แสดงว่าต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่มารองรับ คุณสมบัติดังกล่าว นั่นคือ สาร

นอกจากนั้น ล็อกยังแบ่งประเภทของสารเป็น 2 ประเภท เช่นเดียวกับเดส์คาร์ต คือ วัตถุสาร (material substance) ซึ่งแสดงออกมาให้เราเห็นเป็นคุณสมบัติปฐมภูมิ คือการกินที่ ความแข็ง การเคลื่อนไหว ฯลฯ ระหว่างวัตถุจะมีช่องว่างที่เป็นอวกาศให้วัตถุเคลื่อนที่ สำหรับจิตสาร (spiritual substance) แสดงออกมาในรูปของความคิด เจตนาารมณ์ ฯลฯ

อภิปรายของลอคนั้นจัดอยู่ในแนวทวินิยม (Dualism) คือเห็นว่ามีสาร 2 ชนิด ได้แก่ จิตกับวัตถุ ซึ่งเรื่องนี้ตรงกับปรัชญาของเดส์คาร์ต นอกจากเรื่องสาร 2 ชนิดนี้แล้ว ก็ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่ลอคน่าจะปฏิเสธ แต่ก็ไม่ยอมปฏิเสธ นั่นคือเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า เราไม่มี innate idea เกี่ยวกับพระเจ้า แต่ลอคเชื่อว่า เรามีความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าได้ โดยใช้การพิสูจน์ว่า พระเจ้าเป็นสาเหตุแห่งความมีอยู่ของเรา เมื่อตัวเรามีอยู่จริงแล้ว ตัวเราจะต้องเกิดจากผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่และมีอำนาจนั่นคือพระเจ้า ซึ่งเป็นจิตสาร (spiritual substance)

ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับสสาร ซึ่งเดส์คาร์ตเคยอธิบายไว้ว่าจิตและสสารมีปฏิกริยาต่อกันที่ต่อมในสมอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกวิจารณ์กันมาก ล็อก

ให้ความเห็นว่า ความสัมพันธ์ของจิตและสสารนี้เป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยจิตไม่ได้สั่งร่างกาย แต่พระเจ้าสร้างให้ร่างกายและจิตปฏิบัติกรตอบสนองกันอยู่ตลอดเวลา

ในแง่นี้แสดงว่าลอคคัดค้านเดส์คาร์ตไปไม่ได้ตลอด ในที่สุดก็กลับมายอมรับเชื่อถือทฤษฎีของเดส์คาร์ต ซึ่งทำให้ทฤษฎีความรู้และทฤษฎีอภิปรัชญาของลอคเกิดความขัดแย้งกันขึ้น

จริยศาสตร์

ลอคเห็นว่ากฎเกณฑ์ของศีลธรรมไม่ใช่สิ่งที่ฝังลึกอยู่ในมโนธรรมตั้งแต่เกิด เรารู้จักกฎศีลธรรมได้วิธีเดียวกับที่เรารู้อื่น นั่นคือ รู้ได้จากประสบการณ์ นอกจากนั้น เราได้รับกฎเกณฑ์เหล่านี้จาก การศึกษา สิ่งแวดล้อมและขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น และเราได้พยายามปลูกฝังหลักเกณฑ์เหล่านี้ลงในจิตของเด็ก และเมื่อเด็กโตขึ้นก็จะพบว่าหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้มันฝังลึกอยู่ในมโนธรรม โดยลืมเสียสิ้นเชิงว่าได้รับมาอย่างไร กลับไปคิดว่าพระเจ้านำกฎเกณฑ์เหล่านี้เข้ามาไว้ในจิตของเรา

การตัดสินว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดนั้น ลอคถือเอาความพอใจ (pleasure) และความเจ็บปวด (pain) เป็นเกณฑ์ ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มีแนวโน้มที่จะแสวงหาความสุขหลีกเลี่ยงความทุกข์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการประพฤติปฏิบัติตน การที่เราตัดสินว่าสิ่งหนึ่งดี เพราะมันก่อให้เกิดความพอใจในตัวเรา และที่เราว่ามันชั่วก็เพราะมันก่อให้เกิดความเจ็บปวด และมนุษย์มีเหตุผลซึ่งทำให้สามารถจะค้นพบแบบอย่างแห่งความประพฤติที่ก่อให้เกิดความสุขส่วนรวม ซึ่งมีผลสะท้อนที่ดีต่อส่วนตัวด้วย คุณธรรมและความสุขส่วนรวมนี้มีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งมนุษย์ได้ค้นพบหลักปฏิบัติเหล่านั้นแล้วจึงรวบรวมเป็นกฎเกณฑ์ต่อไป

ทฤษฎีจริยศาสตร์ของลอคนั้นอาจจัดอยู่ในแนวรวตินิยม (Hedonism) ในแง่ที่ถือว่าสิ่งที่ดีนั้นก่อให้เกิดความพอใจ และสิ่งที่ชั่วก่อให้เกิดความเจ็บปวด นอกจากนั้น การที่ลอคเห็นว่ากฎเกณฑ์ศีลธรรมนั้น เรารู้ได้จากประสบการณ์ ไม่ได้เป็น innate idea ที่พระเจ้าให้มา เป็นคำอธิบายที่แสดงถึงหลักปรัชญานิยมโดยตรง

ปรัชญาการเมือง

ลอคเริ่มด้วยการกล่าวถึงสภาวะในธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน มีสิทธิในการกระทำและในทรัพย์สินของตน อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติ (natural right) ในสภาวะ

เช่นนี้ มีแต่ความสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามมนุษย์จะต้องรู้จักรักษาตัวเองและเผ่าพันธุ์มนุษยชาติด้วย ซึ่งเรื่องนี้จะเป็นการจำกัดสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์ไปด้วย แม้จะมีสิทธิในทรัพย์สินของตนอย่างเต็มที่ เนื่องจากทุกคนมีสิทธิในแรงงานของตนและในสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลที่ได้รับจากแรงงานนั้น แต่ก็ไม่มีสิทธิจะไปก้าวก่ายสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากนั้นมนุษย์ก็ยังมีสิทธิที่จะลงโทษแก่ผู้ทำผิดกฎธรรมชาติ นั่นคือสิทธิที่จะลงโทษผู้ทำผิดที่ก่ออาชญากรรม หรือ การทำร้ายร่างกาย ฯลฯ และสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าตอบแทน (reparation) สำหรับการถูกทำร้ายหรือรุกราน ในแต่ละกรณี

แม้ในสภาวะธรรมชาติจะอยู่ในสภาพที่มีความสงบสุขก็ตาม แต่ลึกลับก็ยังเห็นว่าในสภาพนั้น มนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจที่ตัวเองทำผิด โดยขาดหลักเกณฑ์ หรือกฎหมายที่เป็นระเบียบซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้น ทางแก้ไขก็คือ มนุษย์ควรจะต้องสละสิทธิในส่วนที่จะลงโทษผู้กระทำผิดนี้ ให้แก่องค์กรหนึ่งเพื่อให้ทำหน้าที่แทนทุกคน ซึ่งหมายถึงฝ่ายบริหาร ในแง่นี้หมายความว่าต้องมีการจัดตั้งสังคมและรัฐบาลขึ้น โดยอาศัยสัญญาสังคม (social contract)

สัญญาสังคมของล๊อคนั้นท่านว่ามีอยู่ 2 ตอน หรือ 2 สัญญา สัญญาเริ่มแรก (original contract) เป็นสัญญาที่มนุษย์รวมกันเข้าเป็นสังคมเดียวกัน (incorporate into one society) ... เป็นสัญญาระหว่างเอกชนที่มารวมกัน หรือเข้ามารวมกันเป็นสังคมการเมืองอันหนึ่ง (commonwealth) สิ่งที่เป็นสัญญานับที่สองก็คือ สัญญาจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองสังคมการเมืองนั้น แต่อย่าลืมว่าในสัญญาจัดตั้งรัฐบาลนี้ สังคมมอบหมายอำนาจให้แก่รัฐบาลโดยรัฐบาลไม่ได้เป็นคู่สัญญาด้วย..... 19

ในแง่นี้หมายความว่ารัฐบาลเกิดขึ้นโดยมีการมอบหมายอำนาจหรือสิทธิในส่วนหนึ่งของประชาชน ไม่ได้เกิดขึ้นโดยรัฐบาลหรือกษัตริย์ทำสัญญาต่อกัน รัฐบาลหรือกษัตริย์เป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจ ซึ่งอาจถูกถอดถอนได้ ในกรณีที่ประชาชนถูกบีบบังคับและถูกทำลายสิทธิซึ่งล๊อคหมายถึงการปฏิวัตินั่นเอง

หลักที่สำคัญในปรัชญาการเมืองของล๊อคก็คือ หลักที่ว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินและการปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากอำนาจทางการเมือง สังคมจะเกิดขึ้นได้จากความยินยอมพร้อมใจของประชาชน ดังนั้นสังคมย่อมถูกปกครองโดยเสียงข้างมาก ล๊อคไม่ชอบการปกครอง

19. เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, เรืองเด็ม, หน้า 142

แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งประชาชนทุกคนมีสภาพเหมือนกับเป็นทาสของบุคคลผู้หนึ่งหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง ล็อคเห็นว่าเมื่อบุคคลเป็นจำนวนมากร่วมกันตั้งสังคมขึ้นแล้ว กิจกรรมในสังคมก็ควรจะเป็นไปตาม เจตนารมณ์ของชนส่วนใหญ่

กล่าวกันว่าคำสอนของล็อคในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินส่วนตัวซึ่งเป็นสิ่งที่โอนให้ใครไม่ได้ นั้น มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติในฝรั่งเศสและอเมริกาด้วย

จอร์จ เบอเคลย์ (George Berkeley : 1685-1753) เกิดที่ไอร์แลนด์ ได้รับการศึกษาที่ Trinity Colledge และได้เป็นอาจารย์อยู่ที่นั่น เขามีความสนใจในปรัชญาและวิทยาศาสตร์ และได้เขียนหนังสือที่สำคัญไว้คือ

A treatise Concerning the Principle of Human Knowledge (1710)

แนวการเขียนของเขานั้นชัดเจน เป็นระบบและน่าอ่าน เขามีความศรัทธา ในศาสนา จึงใช้ปรัชญาอธิบายเรื่องของศาสนา เขาศึกษาปรัชญาของเดส์คาร์ตและล็อค ซึ่งทั้งคู่ก็ศรัทธาในศาสนา และพยายามประนีประนอมเรื่องของวิทยาศาสตร์กับความเชื่อทางศาสนา แต่ก็ทำไม่สำเร็จ เบอเคลย์จึงพยายามหาวิธีที่แนบเนียนกว่า

ผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิดปรัชญาของเบอเคลย์ก็คือ ล็อค ซึ่งมีความคิดอยู่ในแนวประจักษ์นิยมเช่นกัน คือเห็นความสำคัญของประสบการณ์ หรือประสาทสัมผัสว่าเป็นที่มาแห่งความรู้ อย่างไรก็ตาม เบอเคลย์ไม่เห็นด้วยกับล็อค ในเรื่องील็อคแบ่งคุณสมบัติของวัตถุออกเป็น 2 ระดับ คือ คุณสมบัติปฐมภูมิและคุณสมบัติทุติยภูมิ โดยล็อคเห็นว่า คุณสมบัติชนิดแรกนั้นมีประจำอยู่ในวัตถุ ส่วนคุณสมบัติชนิดหลังเป็นอำนาจของวัตถุในอันที่จะก่อให้เกิดความรู้ขึ้นในตัวเรา ในที่นี้ล็อคต้องการจะกล่าวว่า สสารหรือโลกภายนอกมีอยู่ต่างหากจากจิต ดังนั้นปรัชญาของล็อคก็อยู่ในแนวทวินิยม (Dualism) เช่นเดียวกับเดส์คาร์ต สำหรับเบอเคลย์นั้นยอมรับทฤษฎีของล็อค เฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องที่มาของความรู้เท่านั้น ต่อจากนั้นเขาก็สร้างลัทธิจิตนิยม (Idealism) เพื่อต่อต้านสสารนิยม (Materialism) และ อเทวนิยม (Atheism) นั่นคือเขาพยายามปฏิเสธสสารและพยายามพิสูจน์ว่าสสารไม่มีจริง

ในขั้นแรกเขาโจมตีเดส์คาร์ต และนักปรัชญากลุ่มเหตุผลนิยมโดยทั่วไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่า Innate Idea นั้นไม่มีจริง เขาคิดเหมือนล็อคว่า คนเราเกิดมาจิตว่างเปล่า ไม่มีความรู้ฝังลึกมาก่อน นอกจากนั้นความรู้ของเราเป็นความรู้เฉพาะหน่วย (particular) เท่านั้น ไม่ได้รู้ถึงสิ่งสากล (universal)

อีกประการหนึ่ง เบอคเลย์ชี้ให้เห็นว่าเดส์คาร์ต พยายามพิสูจน์ว่าสสารมีอยู่ โดยอ้างว่าเป็นความคิดที่ชัดเจนแน่นอน (clear and distinct idea) แต่เบอคเลย์กล่าวว่าความคิดที่เกี่ยวกับสสารนั้นมันไม่ชัดเจน เพราะเป็นการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ที่เดส์คาร์ตยืนยันเช่นนั้นก็เพราะต้องการจะเชื่ออยู่แล้วว่ามีสสารอยู่นอกตัวเราหรือจิตของเราจริง จึงได้อ้างพระเจ้ามารับประกันความมีอยู่ของสสาร และในเรื่องนี้เบอคเลย์ก็มีความเห็นขัดแย้งกับล๊อคด้วย ล๊อคพยายามแยกว่าคุณสมบัติปฐมภูมิของสสารนั้นเป็นปรนัย (objective) คือมีอยู่ในสสารจริง แต่คุณสมบัติทุติยภูมินั้นเป็นอัตนัย (subjective) คือเป็นสิ่งที่จิตเรารับรู้แต่ไม่แน่ว่าจะมีอยู่ในสสารจริงหรือไม่ ดังนั้นเมื่อมีคุณสมบัติปฐมภูมิ อันเป็นคุณสมบัติที่แท้จริงของสสารแล้ว ก็แสดงว่าสสารต้องมีจริง ล๊อคใช้คำว่าสสาร (substance) ซึ่งเป็นสิ่งที่พื้นฐานรองรับคุณสมบัติต่าง ๆ ซึ่งล๊อคก็อธิบายไม่ได้ว่ามันเป็นอะไร เบอคเลย์สงสัยว่าล๊อคใช้มาตรการใดมาตัดสินว่า คุณสมบัติส่วนไหนเป็นปฐมภูมิและส่วนไหนเป็นทุติยภูมิ ล๊อคอาจแบ่งเอาเองตามใจชอบ เบอคเลย์ต้องการจะสรุปว่า คุณสมบัติทั้งหมดนี้ไม่ต้องการแยกแยะระดับ แต่อยู่ในระดับเดียวกันหมดและเป็นอัตนัยทั้งหมด นั่นคือขึ้นอยู่กับจิตของเราทั้งหมด จิตของเรารับรู้แต่ความคิดเท่านั้น ความรู้ของเราเกี่ยวกับโลกภายนอกก็ถูกจำกัดอยู่แต่ความคิดในจิตเท่านั้น เราไม่สามารถเปรียบเทียบความคิดของเรากับสสารวัตถุภายนอกจิตเราว่าตรงกันหรือไม่ และถ้าสสารวัตถุภายนอกตัวเรามีอยู่จริง ก็เป็นการยากที่จะอธิบายว่ามันเป็นอย่างใด มีอยู่จริงหรือไม่ และเราจะรู้จักมันได้อย่างไร ถ้ายอมรับข้อสมมุติฐานของล๊อคที่ว่าสสารมีจริงแล้ว ก็จะนำไปสู่ลัทธิวิมตินิยม ในแง่ที่จะต้องเกิดความสงสัยว่า สสารนั้นมันเป็นอะไร หากอธิบายไม่ได้ นอกจากนั้นพวกลัทธิวิมตินิยม และพวกที่กระต้างกระเตื่องต่อศาสนา ก็เกิดขึ้นจากความเชื่อที่ว่าโลกแห่งวัตถุมีอยู่ มีความเป็นจริงในตัวของมันเอง ซึ่งเท่ากับมองไม่เห็นความสำคัญของพระเจ้า เบอคเลย์เป็นคนเคร่งศาสนา เขาเชื่อว่าถ้าสามารถพิสูจน์ได้ว่าสสารไม่มีอยู่จริงมีอยู่แต่เพียงในความคิดเราแล้ว ก็จะแก้ปัญหาคความกระต้างกระเตื่องต่อศาสนาได้

ทฤษฎีจิตนิยมของเบอคเลย์

ทุกคนถือว่า ความคิด อารมณ์และจินตนาการต่าง ๆ ไม่ได้มีอยู่นอกจิต แต่ต้องมีอยู่ในจิต และความมีอยู่ของสิ่งเหล่านี้ก็ขึ้นกับการรับรู้ของจิต หมายความว่าถ้าไม่มีจิตรับรู้อยู่แล้ว ความคิดต่าง ๆ ก็จะปลานาการไป และความคิดนั้นได้จากผัสสะ เมื่อประสาทสัมผัสของเรารับรู้สิ่งใดก็เกิดเป็นความคิด (Idea) ในจิตของเรา และสิ่งใดก็ตามที่มีอยู่มันย่อมจะต้องมีอยู่ในจิตของเรา หรือของใครคนหนึ่ง ในที่นี้เบอคเลย์จึงตั้งทฤษฎีของเขาว่าการมีอยู่ก็คือการถูกรับรู้ (To be is to be perceived) ขึ้น เช่นเมื่อเรามองเห็นโต๊ะ และเมื่อกล่าวว่าวัตถุสาร (material substance) ไม่มีจริง มีแต่กลุ่มของข้อมูลทางผัสสะก็เท่ากับเรามีผัสสะของอะไรบางอย่าง เช่น ผัสสะของสีเหลือง

สีน้ำตาล ความแข็ง ฯลฯ โตะตัวนี้ ก็คือกลุ่มของข้อมูลทางผัสสะที่เรารับรู้ได้ทั้งหมด สำหรับคนหูหนวก ข้อมูลทางผัสสะที่ได้ก็มีเพียง สีกับความแข็ง สำหรับคนที่เข็มน้ำตาล โตะก็มีคุณสมบัติเพียง สีกับเสียง ถ้าห้องมืดมองไม่เห็นโตะ โตะตัวนั้นจะมีอยู่หรือไม่ เพราะไม่มีผัสสะชนิดใดที่เราได้รับเลย ถ้ามันเป็นเพียงกลุ่มของข้อมูลทางผัสสะแล้ว เวลาที่เราไม่อยู่ในห้อง โตะตัวนั้นจะไม่มีอยู่ เวลาปิดห้องไม่มีคนโตะก็น่าจะหายไป แต่พอเปิดห้องเข้ามาก็เห็นโตะตัวนี้อีก คนอื่นเข้ามาก็เห็นเช่นกัน ในที่นี้เบอคเลย์อธิบายว่าข้อมูลผัสสะที่เรารับรู้ทั้งหลายนั้น เมื่อมันไม่ได้ อยู่ในผัสสะหรือในจิตของใครเลยในโลกนี้ มันจะต้องอยู่ในผัสสะของใครคนหนึ่งอยู่ตลอดเวลา นั่นคือจะต้องอยู่ในผัสสะหรือในจิตของพระเจ้าโดยตลอด มันจึงมีอยู่เรื่อย ๆ ดังนั้นเบอคเลย์จึงสรุปต่อไปว่าพระเจ้านั้นมีอยู่

อภิปรายของเบอคเลย์นั้นเป็นเรื่องไม่ยาก คือถือว่า ความเป็นจริงนั้นมีแต่จิตและผัสสะหรือการรับรู้ของจิตเท่านั้น จิตนั้นก็คือจิตของเราเอง ซึ่งรู้ได้อย่างชัดเจน ต่อจากจิตของเรา ก็รู้ได้ต่อไปว่ามีจิตของพระเจ้า (Divine mind) ที่เรารู้ว่าจิตพระเจ้านั้นมีอยู่เนื่องจากความจำเป็นที่จะ ทำให้ ข้อมูลทางผัสสะทั้งหลายมีความเป็นอยู่และดำรงอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครรับรู้หรือมีผัสสะต่อมันเลย นั่นคือจะต้องมีอยู่ในจิตของพระเจ้า ต่อจากนั้นก็จะมีจิตของผู้อื่น ซึ่งเรารู้ได้จากการสังเกตคือเห็นว่าคนอื่น ๆ ก็มีผัสสะเหมือนกับเรา ทำให้เราเชื่อว่าเขาก็ต้องมีจิตแบบเดียวกับเราเหมือนกัน และการรับรู้หรือผัสสะทั้งหลายนั้นเป็นการรับรู้ในจิตของพระเจ้า ซึ่งถ่ายทอดมาสู่การรับรู้ ในจิตของมนุษย์ทุกคน ดังนั้นการที่เรามีผัสสะหรือรับรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ความรู้ของเราเหมือนกันหมด ในเรื่องนี้หลักสำคัญก็คือ สิ่งที่มีอยู่นั้นมันมีอยู่ได้ในจิตเท่านั้น มันไม่ได้มีอยู่หรือมีความเป็นจริงนอกเหนือจากจิต

การที่คนทั่วไปคิดว่า วัตถุมีอยู่โดยตัวของมันเอง ไม่ขึ้นกับจิตที่รับรู้ นั้นเป็นความเข้าใจผิดซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ เพราะสิ่งที่เราเรียกว่าวัตถุนั้นไม่ใช่อะไรอื่นเป็นเพียงสิ่งที่เรารับรู้ด้วยประสาทสัมผัส และสิ่งที่เรารับรู้นั้นก็มีแต่เพียงความคิด (idea) หรือผัสสะของเรานั้นเอง ดังนั้นในบรรดาความคิดหรือผัสสะทั้งหลายจะมีอยู่โดยปราศจากการรับรู้ไม่ได้ ที่เราไปเชื่อว่ามันมีอยู่โดยปราศจากการรับรู้นั้นก็เนื่องจากเราใช้วิธี abstraction เบอคเลย์กล่าวว่า การมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับการรับรู้หรือการรับรู้ของจิต การทำ abstraction ก็คือการแยกเอาความมีอยู่ของสิ่งหนึ่ง ๆ ออกจากการรับรู้ของจิตนั่นเอง แล้วก็ทำให้เราเชื่อถืออย่างจริงจังว่า วัตถุมีอยู่เป็นอิสระจากจิต ซึ่ง เบอคเลย์เห็นว่าไปไม่ได้ เพราะเราไม่สามารถจะคิดถึงวัตถุที่แตกต่าง

ไปจากผัสสะหรือการรับรู้ของเราได้²⁰ ดังนั้น วัตถุสารซึ่งไม่เคยมีใครรับรู้และไม่มีใครรู้ว่ามันเป็นอย่างไรนั้น ไม่น่าจะมีอยู่ ไม่มีความหมาย เพราะถ้าแม้ว่ามันมีอยู่จริง เราก็ไม่รู้จักมัน

สิ่งที่ถูกรับรู้คือความคิดของเรานั้นเป็นสิ่งที่เฉื่อยไม่มีพลังหรือกิจกรรมใด ๆ (inert, inactive) คือไม่มีกำลังที่จะก่อให้เกิดอะไรได้ ไม่สามารถจะเป็นสาเหตุแห่งผัสสะของเราได้ จะต้องมีส่วนแห่งผัสสะหรือความคิดในจิตของเรา และสาเหตุนั้นจะต้องเป็นสารที่มีพลัง (active substance) ซึ่งไม่ใช่วัตถุสาร เพราะมันไม่มีอยู่ในโลก ดังนั้นมันจะต้องเป็นจิต ซึ่งเป็นนามธรรม แบ่งแยกไม่ได้ และมีพลังในตัวเอง ในขณะที่จิตรับรู้ความคิดนั้น เรียกว่ามีความเข้าใจ (understanding) และในขณะที่จิตสร้างความคิดนั้นขึ้น เรียกว่า มีเจตนาธรรมณ์ (will) และจิตมีอำนาจที่จะสร้างความคิดหรือไม่สร้างก็ได้ตามชอบใจ ดังนั้นจิตก็มีอิทธิพลเหนือความคิดโดยทั่วไป ยกเว้นความคิดที่ได้จากประสาทสัมผัสโดยตรงนั้นไม่ขึ้นกับจิตของเรา แต่ขึ้นกับจิตของพระเจ้าที่สร้างมันขึ้นมา มันมีความชัดเจนและเป็นระเบียบกว่าความคิดที่เกิดจากจินตนาการที่เราสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง ความคิดที่ได้จากผัสสะที่พระเจ้าถ่ายทอดให้เรานั้นถือว่าเป็นสิ่งแท้จริง (real thing) ส่วนความคิดที่ได้จากจินตนาการนั้น เป็นเพียงภาพที่ลอกเลียนแบบของจริงอีกทีหนึ่ง ซึ่งมีความชัดเจนน้อยกว่า

กล่าวโดยสรุป เบอเคลย์คิดว่า สิ่งที่มีอยู่จริงในโลกนี้ก็คือ ความคิด (ideas) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีพลัง ไม่สามารถจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดสิ่งอื่น ๆ ได้ นอกจากนั้นก็มิจิตสาร (spiritual substance) ซึ่งมีขอบเขตจำกัด ได้แก่ จิตมนุษย์ และพระเจ้าซึ่งมีความเป็นจริงสูงสุด เหนือสิ่งอื่นใด ทุกสิ่งนั้นขึ้นอยู่กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่คิดว่าวัตถุสารในโลกภายนอกมีจริงนั้น เป็นความเชื่อที่ผิด เพราะโลกภายนอกนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ได้มีสารที่เที่ยงแท้ให้เรารับรู้เลย ดังนั้นโลกภายนอกไม่ได้มีความเป็นจริงในตัวเองมันเอง มันมีอยู่แต่ในจิตของพระเจ้า ซึ่งถ่ายทอดให้จิตมนุษย์ได้รับรู้อีกต่อหนึ่ง และสิ่งที่จิตมนุษย์รับรู้นั้นก็คือความคิด ดังนั้นโลกภายนอกจะมีอยู่ก็เพียงแต่ในฐานะที่มันเป็นความคิดอยู่ในจิตนั่นเอง

จุดประสงค์ของเบอเคลย์

จุดมุ่งหมายของเบอเคลย์ในการที่เขาคิดระบบปรัชญาขึ้นนั้นก็เพื่อจะลบล้างลัทธิวัตถุนิยม

20. George Berkeley, *The Principle of Human Knowledge with Other Writings*, Edited by G.J. Warnock, (London : Collins Clear-Type Press., 1969), p. 66-67.

หรือสสารนิยมอันเป็นสาเหตุแห่งความกระตือรือร้นต่อศาสนา เขาไม่ได้กล่าวถึงปัญหาญาณวิทยา หรือทฤษฎีความรู้แบบนักปรัชญารุ่นก่อน ๆ วิธีการของเขาก็คือพยายามปฏิเสธสสาร พยายามอธิบายว่า สสารหรือวัตถุสารนั้นมันไม่ได้มีอยู่จริง ไม่ได้มีความเป็นจริงในตัวของมันเอง แล้วเขาก็สรุปว่าปรัชญาของล๊อค ซึ่งเชื่อว่าวัตถุสารอยู่จริงนั้นนำไปสู่วิบัตินิยม เพราะล๊อคเองก็ไม่ได้รู้ว่าวัตถุสารนั้นมันเป็นอย่างไร สิ่งที่เรารับรู้จะตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ แสดงว่าเรารู้จักแต่สภาพที่ปรากฏเท่านั้น สภาพที่เป็นจริงจะเป็นอย่างไร เราไม่รู้ได้ ซึ่งเบอคเลย์เห็นว่าทั้งหมดนี้เป็นเพียงความคิดในจิตของเราเท่านั้น อีกประการหนึ่ง ปรัชญาของล๊อคซึ่งยอมรับว่ามีจิตสาร และวัตถุสารนั้นก่อให้เกิดระบบทวินิยม (Dualism) ขึ้นมา เนื่องจากเราไม่สามารถจะนำเรื่องของจิต และสสารมาสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงให้เป็นระบบเดียวกันได้ สำหรับเบอคเลย์เห็นว่าสิ่งที่ เป็นจริง มีอยู่อย่างเดียวกันเท่านั้นคือจิต ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในจิตทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดมีอยู่นอกเหนือไปจากจิต

สำหรับเรื่องของจิตอมตะนั้น ล๊อคเห็นว่าเป็นเรื่องของความเชื่อโดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ แต่เบอคเลย์เห็นว่าสามารถใช้ปรัชญาพิสูจน์อมตะภาพของจิตได้ โดยอ้างว่าจิตไม่ใช่สสาร ไม่ขึ้นกับร่างกาย ไม่กินที่ เป็นสารเชิงเดี่ยวที่ไม่มีส่วนประกอบ จึงถูกทำลายไม่ได้ สิ่งที่มีส่วนประกอบเท่านั้นจึงจะถูกทำลายได้ โดยทำให้ส่วนประกอบนั้นแยกออกจากกัน สำหรับจิตในลักษณะเช่นนี้ ไม่มีใครทำลายได้ นอกจากพระเจ้าจะใช้อำนาจของพระองค์ทำลายล้างมันเสีย เมื่อจิตถูกทำลายไม่ได้ก็แสดงว่ามันเป็นอมตะ

ปรัชญาของเบอคเลย์นั้น ในส่วนที่เป็นอภิปรัชญา อยู่ในแนวจิตนิยม เพราะปฏิเสธ ความมีอยู่ของสสาร มีแต่จิต และความคิดที่อยู่ในจิตเท่านั้น ดังนั้นลัทธิของเบอคเลย์อาจเรียก ได้ว่าจิตนิยมเชิงอัตนัย (Subjective Idealism) ถ้าพิจารณาในส่วนที่เป็นทฤษฎีความรู้นั้นก็อาจจัด อยู่ในแนวประจักษ์นิยม เพราะถือว่าความรู้ได้จากผัสสะหรือประสบการณ์เท่านั้น ดังนั้นระบบ ความคิดของเขาจึงจัดอยู่ในแบบไหนโดยเฉพาะไม่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นเอกเทศ

ข้อโต้แย้งที่มีต่อปรัชญาของเบอคเลย์

ความคิดของเบอคเลย์ดูออกจะแปลกประหลาด ทำให้เกิดข้อโต้แย้งขึ้นมากมายซึ่งเบอคเลย์ก็พยายามแก้ข้อโต้แย้งต่าง ๆ เหล่านั้น ตามทฤษฎีของเขา

ในขั้นแรกอาจมีการโต้แย้งว่า ถ้าทุกสิ่งไม่ใช่วัตถุสารที่มีอยู่จริง เป็นเพียงแต่ความคิดที่มีอยู่ในจิตของเราแล้ว ทุกอย่างก็คือความคิด แล้วเราจะอธิบายเรื่องของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว บ้าน แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ ก้อนหิน และแม้แต่ร่างกายของเราได้อย่างไร หรือว่ามันเป็น

เพียงแต่ความคิดความนึกฝัน ในเรื่องนี้เบอคเลย์ตอบว่า สิ่งที่เราเห็นได้ และต้องได้นั้น มันมีอยู่จริง สิ่งที่ไม่มีอยู่จริงนั้นมันมีอยู่อย่างเดียวคือวัตถุสาร (material substance) ที่มาเป็นพื้นฐานรองรับคุณสมบัติต่าง ๆ เท่านั้น สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้นมันเป็นความคิดที่มีอยู่จริง ได้รับจากผัสสะโดยตรง มีความชัดเจน ไม่ใช่สิ่งที่เรานึกฝันเอาเอง คำว่าความคิดในที่นี้เบอคเลย์ หมายถึงสิ่งที่มีอยู่จริง (real thing) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีอยู่ได้ก็ต้องมีจิตรับรู้มัน ในแง่นี้เบอคเลย์น่าจะเรียกสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ว่า things- มากกว่าที่จะเรียกว่า idea แต่ที่เบอคเลย์ไม่ใช่คำว่า thing ก็ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก คำว่า thing ตามความเข้าใจของคนทั่วไปมักจะหมายถึงสิ่งที่มีอยู่โดยอิสระจากจิต ซึ่งเบอคเลย์ไม่ต้องการให้เราเข้าใจเช่นนั้น อีกประการหนึ่งคำว่า thing มีความหมายกว้าง คือมีความหมายรวมทั้งสิ่งที่คิด (thinking thing) และสิ่งที่ไม่คิดคือ idea (unthinking thing) ในที่นี้เบอคเลย์ต้องการจะบ่งถึงสิ่งเดียวคือ idea ซึ่งจิตเรารับรู้ได้ทันทีโดยผ่านประสาทสัมผัส ดังนั้นเราจะกล่าวไม่ได้ว่าเราตีความคิด แต่งกายด้วยความคิด แต่ทว่าเราตีหรือแต่งกายด้วยสิ่งที่เรารับรู้ได้จากผัสสะนั่นเอง²¹

ความคิดต่าง ๆ เหล่านี้แม้จะไม่เป็นจริงในตัวเอง ความมีอยู่ของมันต้องอาศัยจิต แต่มันก็มีจุดมุ่งหมายต่อการดำเนินชีวิตของเรา ให้เป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างไว้ ความคิดที่เกิดขึ้นในจิตเรา หรือผัสสะใดก็ตามที่เราได้รับ เป็นสิ่งที่พระเจ้ากำหนดไว้แล้ว เช่น ยาพิษ แม้มันจะไม่เป็นจริงในตัวเอง แต่พระเจ้ากำหนดให้เรามีผัสสะต่อยาพิษ คือกินยาพิษแล้วตาย ก่อนกินแม้จะไม่มีจริง แต่เมื่อเราไปมีผัสสะต่อมัน คือแตะมันเข้าก็รู้สึกเจ็บ เพราะพระเจ้ากำหนดให้เรามีผัสสะต่อสิ่งต่าง ๆ พระเจ้ากำหนดสิ่งเหล่านี้มา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต คือกำหนดให้เราปฏิบัติตามกฎธรรมชาติอันเป็นจุดหมายของโลก

หลักสำคัญในความคิดของเบอคเลย์ก็คือพิจารณาเรื่องของพระเจ้า และหน้าที่ของเราในชีวิตนี้ เพื่อส่งเสริมการยอมรับและเชื่อถือในพระเจ้า และหน้าที่ของเราซึ่งเป็นไปตามที่พระเจ้ากำหนด ในแง่นี้แสดงว่าจุดมุ่งหมายในการคิดปรัชญาของเขาเป็นไปเพื่อส่งเสริมศาสนา

เดวิด ฮูม (David Hume : 1711 - 1776) เกิดที่เมือง เอดินเบอร์ก ในสกอตแลนด์ มีเชื้อสายผู้ดีแต่ยากจน ศึกษาวิชากฎหมาย แต่ไม่ชอบเป็นทนายความ จึงยึดอาชีพเป็นเลขานุการอยู่พักหนึ่ง และได้รับเชิญไปเป็นอาจารย์สอนปรัชญาที่มหาวิทยาลัยเอดินเบอร์ก ต่อจากนั้นก็ได้รับบรรณาธิกรณในหอสมุด ซึ่งทำให้เขามีเวลาว่างพอที่จะเขียนหนังสือไว้หลายเล่ม และเขาได้

21. Ibid., p. 80-83.

ท่องเที่ยวไปทั่วยุโรป โดยเฉพาะในปารีส ซึ่งเขาไปเป็นเลขานุการทูตอยู่ เขาได้พบกับนักคิด ชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อหลายคน เช่น ดีเดโรท์ และ จังจาร์ค รุสโซ ฯลฯ ชีวิตของเขาส่วนใหญ่จะวนเวียนอยู่กับนักการเมืองทั่วยุโรป

งานเขียนที่สำคัญของเขาก็คือ

A Treatise of Human Nature (1793)

Enquiry Concerning Human Understanding (1748)

Enquiry Concerning The Principle of Moral (1751)

Natural History of Religion (1757)

จุดประสงค์ของฮูม

ฮูมเห็นว่าลัทธิจักรแก้วปัญหาเรื่องทฤษฎีความรู้ของพวกเขา เหตุผลนิยม เป็นอย่างดี โดยเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับที่มาของความรู้ว่าได้จากผัสสะหรือประสบการณ์ แต่ลัทธิก็อธิบายปรัชญาในแนวนั้นไปไม่ได้ตลอด ซึ่งเบอคเลย์ก็มองเห็นปัญหาของลัทธิ แต่วิธีการแก้ปัญหาของเบอคเลย์นั้นเป็นไปเพื่อศาสนา เพราะมีความศรัทธาในศาสนาอยู่แต่เดิม ฮูมคิดว่าจะแก้ปัญหาลัทธิโดยไม่ต้องอ้างศาสนาก็ได้ เขาจึงได้เสนอความคิดใหม่ๆ ซึ่งเป็นการปิดฉากปรัชญาสมัยใหม่

ฮูมต้องการจะปรับปรุงวิธีการที่ใช้ในปรัชญาให้มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ยิ่งขึ้น ทฤษฎีอภิปรัชญาที่เขาเคยผ่านมานั้น ล้วนแต่คลุมเครือ ซึ่งนำไปสู่ความไม่แน่นอนและความเข้าใจผิด อภิปรัชญาส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากความคิดผ่นอันเลื่อนลอยของจิตมนุษย์ เขาจึงเห็นว่าเกิดความจำเป็นที่จะศึกษาถึงขอบเขตแห่งความเข้าใจของมนุษย์ และสร้างปรัชญาในระบบใหม่ ที่ชัดเจนขึ้นมา

เขาเห็นว่าเรื่องราวของปรัชญาสมัยก่อนหน้านั้น ศึกษาในสิ่งที่ไม่แน่นอน ห่างไกลจากชีวิตประจำวัน ตั้งหลักเกณฑ์ที่เข้าใจยาก ทั้งยังมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปยากที่จะตัดสินว่าของใครผิดหรือถูก นอกจากนั้นก็มักจะนำเอาเรื่องนอกเหนือธรรมชาติมาเกี่ยวข้องด้วย อันเป็นผลมาจากความศรัทธาในศาสนา และความเชื่อในเรื่องลึกลับ การใช้เหตุผลอย่างมีแบบแผนเป็นวิธีที่แก้ไขระบบอภิปรัชญาที่คลุมเครือเหล่านั้นได้ เมื่อจัดความไม่แน่นอนของความรู้ได้แล้ว ก็เริ่มสร้างปรัชญาแบบใหม่ คือแทนที่จะไปค้นหาสิ่งลึกลับหรือสิ่งแท้จริงต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของเรานั้น ควรจะเปลี่ยนมาวิเคราะห์สมรรถภาพของความคิดของมนุษย์ จิตมีกระบวนการสำหรับคิดอย่างไร ความคิดเกิดขึ้นได้อย่างไร ค้นหาต้นกำเนิดของความคิด (origin of idea)

ซึ่งทำให้เกิดทฤษฎีความเกี่ยวเนื่องของความคิด (association of idea) ในแง่วิธีการนั้น ทั้งฮูมและ ล็อกใช้วิธีเดียวกัน แต่สรุปผิดกัน คือล็อกสรุปว่า สิ่งที่เราได้จากผัสสะเกิดเป็นความคิดขึ้นนั้นมี คุณสมบัติ 2 ระดับ คือ คุณสมบัติปฐมภูมิ ซึ่งมีความเป็นจริง และคุณสมบัติทุติยภูมิ เป็นสิ่งที่ผัสสะสร้างขึ้นมา หมายความว่าคุณสมบัติปฐมภูมินั้นต้องมีสารที่รองรับอยู่เบื้องหลัง แต่ฮูม สรุปว่าไม่มีเบื้องหลัง สิ่งต่าง ๆ มีอยู่เท่าที่เรามีผัสสะเท่านั้น เบื้องหลังอาจมีจริงหรือไม่จริงก็ได้ แต่ในเมื่อเราไม่รู้ก็หมายความว่ามันไม่มี เรายอมรับแต่ในสิ่งที่เรารู้เท่านั้น

ฮูมทำการโต้แย้งความคิดในแนวเก่าอยู่ 3 แนว คือ ในขั้นแรก เขาโต้แย้งระบบเหตุผล นิยม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ innate idea ในเรื่องนี้ ฮูมเห็นด้วยกับล็อกและเบอคเลย์ซึ่งได้ทำการโต้แย้ง ไปตั้งแต่แรกแล้ว ต่อจากนั้นก็คือเรื่องของศาสนา ซึ่งฮูมใช้วิธีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และ จิตวิทยา ก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ ขึ้น แทนที่จะใช้ความเชื่อถือศรัทธาแต่เดิม ประการสุดท้าย ฮูมได้ทำการต่อต้านความคิดในแนวประจักษ์นิยมด้วย โดยแสดงให้เห็นว่าวิธีการประจักษ์ (empirical method) นั้นมีขอบเขตจำกัด การที่ล็อกเชื่อว่ามีสาร 2 ชนิด คือวัตถุและจิต เชื่อในความมีอยู่ของ พระเจ้า และเบอคเลย์เชื่อว่ามีจิตสาร โดยปราศจากวัตถุนั้นเป็นไปได้ เพราะมันเกินขอบเขต ของประสบการณ์ ฮูมจึงกล่าวว่า เราไม่สามารถจะยอมรับทั้งวัตถุสารและจิตสาร และไม่สามารถ พิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าได้ด้วย

ต้นกำเนิดของความรู้

ปัญหาสำคัญที่ฮูมสนใจก็คือ เรื่องของต้นกำเนิดและธรรมชาติของความรู้ ความรู้ ของเราได้มาโดยวิธีใด มีความแน่นอนเพียงใด และมีขอบเขตขนาดไหน ฮูมคิดว่าความรู้ทุกอย่าง มีต้นกำเนิดมาจากผัสสะและการคิดไตร่ตรองในผัสสะนั้น ผัสสะก็คือข้อมูลของความรู้ที่อยู่ในจิต ซึ่งผัสสะที่ได้มานี้ยังแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ impression และ idea สำหรับ impression นั้นเป็น ผัสสะเท่าที่เรารับอยู่ปัจจุบัน คือในขณะที่วัตถุอันเป็นสิ่งที่เรานั้นปรากฏอยู่ต่อหน้า เกิดการรับ รู้ได้โดยตรง และเมื่อสิ่งเรานั้นล่วงเลยเป็นอดีตแล้วเรายังมีความจำหลงเหลืออยู่ ซึ่งเราเรียกว่า idea ซึ่งเป็น impression ในอดีต จึงมีความคลุมเครือเลื่อนกลาง แม้ในบางครั้งจะดูเหมือนชัดเจน

แต่ก็ชัดเจนน้อยกว่า

impression นั้นมีทั้งที่ได้รับจากภายนอก (outward impression) และภายใน (inward impression) ที่ได้รับจากภายนอกนั้นก็ได้แก่ผัสสะต่อสิ่งต่างๆ สำหรับ impression ที่ได้รับจากภายใน นั้นก็มีสาเหตุมาจาก idea เช่น idea เกี่ยวกับความพอใจ หรือความเจ็บปวดก็ก่อให้เกิด impression ใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ความต้องการ หรือความกลัว ฯลฯ impression เหล่านี้เองเป็นที่มาแห่งความรู้ idea ทุกชนิดจะต้องได้มาจาก impression ถ้าไม่มี impression แล้วก็จะไม่มี idea เกิดขึ้น ดังนั้นคนที่ตาบอด ไม่เคยมีผัสสะต่อสี ก็จะไม่มีความคิดเกี่ยวกับสีแดง สีเขียว ฯลฯ คนที่หูหนวกก็จะไม่มีความคิดเกี่ยวกับเสียง สมรรถภาพที่จะสร้าง idea ในตัวเรามีอยู่ 2 ส่วน คือ ความจำ (memory) ซึ่งรักษา impression ในอดีตไว้ และจินตนาการ (imagination) ซึ่งนำเอา idea ที่เก็บไว้ นั้นมาปะติดปะต่อ ซึ่งเรียกว่า ความเกี่ยวเนื่องแห่งความคิด (association of idea) ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในทฤษฎีความรู้ของฮูม ในแง่นี้หมายความว่า idea ที่เกิดขึ้นนั้นมันไม่ได้มีอยู่ลอย ๆ หรือปราศจากระเบียบ แต่มันมีลำดับขั้นที่เป็นระเบียบตามหลักของความต่อเนื่องแห่งความคิด ซึ่งแบ่งได้ 3 หลักใหญ่ ๆ คือ

1. กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of resemblance) คือเมื่อเรามีความคิดเรื่องหนึ่งอยู่ในจิตของเรา นั้น อาจทำให้เราระลึกย้อนไปถึงเรื่องเดียวกันนั้นในอดีต ซึ่งเป็นการเกี่ยวเนื่องในแง่หนึ่ง
2. กฎแห่งความต่อเนื่องในอวกาศและเวลา (Law of continuity in space and time)
3. กฎแห่งเหตุและผล (Law of causality)

ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากสมรรถภาพของจินตนาการ จึงเป็นความจริงแบบอัตนัยคือเราสร้างความสัมพันธ์เหล่านี้ขึ้นมาเอง สิ่งต่างๆ นั้นอาจไม่มีความสัมพันธ์กันจริง แต่เราคิดขึ้นเองและเชื่อว่ามันมีความสัมพันธ์กัน

เรื่องที่ฮูมยกขึ้นมาอธิบายเป็นพิเศษก็คือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล ซึ่งนักปรัชญาสมัยก่อนเชื่อว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ สิ่งที่เป็นเหตุนั้นจำเป็นจะต้องก่อให้เกิดผลอย่างหนึ่งเสมอไป ฮูมได้นำเรื่องนี้มาวิเคราะห์ดูแล้ว พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลนั้นมันไม่ได้มีอยู่โดยธรรมชาติ แต่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความคิดของเรา

ในการอ้างเหตุผลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ นั้น ต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลด้วย นั่นคือเราพยายามค้นหาความเกี่ยวเนื่องระหว่างข้อเท็จจริงในปัจจุบัน กับข้อเท็จจริงอันอื่น เช่นถ้าเราพบนาฬิกาอยู่กลางทะเลทราย เราก็จะต้องสรุปว่า มันจะต้องมีสาเหตุ สาเหตุ

นั่นก็คือ อาจมีคนมาที่ทะเลทรายก่อนหน้าแล้วทิ้งมันไว้ ปัญหาก็คือ เรามีความรู้ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลอย่างไร เชื่อได้เพียงใด

ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลนี้ไม่ใช่มาได้จากการอ้างเหตุผล โดยปราศจากประสบการณ์ การอ้างเหตุผล ไม่ได้ทำให้เรารู้สาเหตุของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือรู้ผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การอ้างเหตุผล ไม่ได้ทำให้เรารู้ถึงสาเหตุแห่งการระเบิดของดินปืน ทั้งนี้เพราะสาเหตุนั้นมันแตกต่างจากผลโดยสิ้นเชิง ดังนั้นฮูมจึงสรุปว่า ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลนี้ได้จากการสังเกต หรือประสบการณ์ นั่นคือ เราอาจสังเกตจากความสัมพันธ์บางประเภทระหว่างวัตถุ ซึ่งในความสัมพันธ์นั้นเราจะพบว่า วัตถุซึ่งเรียกว่าสาเหตุและผลนั้น มันอยู่ใกล้กันหรือไม่เช่นนั้นก็สังเกตว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุนั้นมันมีอยู่ก่อนในแง่ของเวลา²² เราสังเกตว่าสิ่งต่าง ๆ มันเกิดตามกันมา เช่น เมื่อมีเปลวไฟก็มีสิ่งที่เกิดตามมาคือความร้อน และเราเห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นอย่างสม่ำเสมอ เราก็อ้างว่าเปลวไฟเป็นสาเหตุแห่งความร้อน จากประสบการณ์ที่เห็นของ 2 สิ่งเกิดขึ้นติด ๆ กัน ช้ำซากเข้า เราก็เกิดความเชื่อว่ามันสัมพันธ์กัน ซึ่งความเชื่อที่ว่าเป็นเพียงความรู้สึกหรือสัญชาตญาณของเราเอง

สำหรับนักปรัชญาสมัยเก่ามักจะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลโดยอ้างว่า สิ่งที่เป็นเหตุนั้นมีอำนาจลึกลับบางอย่างที่ก่อให้เกิดผลขึ้นมา หรืออาจมีบางสิ่งบางอย่างอยู่เบื้องหลังที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลนี้ แต่ฮูมแย้งว่าเราไม่เคยมีผัสสะต่ออำนาจลึกลับดังกล่าวนี้เลย สิ่งที่เราประสบนั้นก็คือการที่เหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดก่อนหน้าเหตุการณ์อีกอย่างหนึ่ง โดยปราศจากอำนาจหรือความสัมพันธ์ใด ๆ ที่เราจะพึงรับรู้ได้ แต่การที่เราบอกว่า เหตุการณ์ทั้งสองมันสัมพันธ์กัน เป็นเหตุเป็นผลกันนั้น มันสัมพันธ์กันในความคิดของเราเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเรื่องของความเคยชินหรือนิสัยของเราเองในการสร้างความสัมพันธ์เช่นนั้นขึ้นมา เพราะตามนิสัยเดิมเราเชื่อว่า ถ้าสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วอีกสิ่งหนึ่งจะเกิดตามมา โดยที่สิ่งแรกจะเป็นสาเหตุของอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งถ้าเราไม่มีการศึกษา เราก็เชื่อตามบรรพบุรุษของเราว่ามันมีความสัมพันธ์กันจริง ๆ แต่ฮูมเห็นว่า วัตถุหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ นั้นมันไม่ได้มีความสัมพันธ์กันจริง ๆ เพียงแต่เราจับเอามาสัมพันธ์กันตามหลักแห่งความเกี่ยวเนื่องระหว่างความคิด (association of Idea) ซึ่งเป็นไปตามนิสัยหรือความเคยชินดั้งเดิมหรือการเชื่อตามบรรพบุรุษของเรา เช่นเรามีความเชื่อว่าธรรมชาติมีความเป็นระเบียบ สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นซ้ำซากจำเจแล้ว เราก็เชื่อว่ามันจะต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไป เช่น สังเกตเห็นว่าดวงอาทิตย์ขึ้นทุกวัน ก็เลยมีความเชื่อว่า พรุ่งนี้ดวงอาทิตย์ก็จะขึ้นอีกตามเคย

22. *David Hume, A Treatise of Human Nature, Book 1, Edited by D.G.C. Macnabb, (London.*

Collins Clear-Type Press, 1970.), p.121.

เป็นความเชื่อที่เกิดจากความเคยชิน ไม่ได้ผ่านการทดลองมาก่อน

ความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอก

โดยทั่วไปแล้วเรามักจะเชื่อกันว่า สิ่งที่เรารับรู้โดยประสาทสัมผัสนั้นมันมีอยู่จริงโดยตัวของมันเอง ทั้งนี้เป็นความเชื่ออันเกิดจากสัญชาตญาณ ไม่ได้มีการคิดไตร่ตรองหรือใช้เหตุผลอย่างพอเพียง เราถือเอาว่าสิ่งต่าง ๆ มันมีอยู่ แม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้มันเลย ถ้าเรามาคิดไตร่ตรองดูแล้วเราจะพบว่า สิ่งที่อยู่ในจิตของเรานั้นก็คือ สิ่งที่เราได้มาจากผัสสะ (perceptions) นั้นเอง และเราไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่า ผัสสะนี้มีสาเหตุมาจากวัตถุภายนอกแต่ประการใด สิ่งที่เรารู้นั้นก็มีอยู่แต่ผัสสะเท่านั้น เราสามารถจะคิดถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างผัสสะ 2 ชนิดได้ แต่เราไม่สามารถจะนึกถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างผัสสะและวัตถุ ทั้งนี้ เราจะอ้างว่าวัตถุเป็นสาเหตุแห่งผัสสะไม่ได้ ผัสสะที่เรารู้นั้น ได้แก่ คุณสมบัติต่าง ๆ เช่น สี เสียง กลิ่น รส ความแข็ง ความร้อน ฯลฯ เมื่อเราถอดเอาคุณสมบัติแต่ละอย่างออกไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรเหลือให้เรา รู้จักได้อีก เราไม่สามารถอธิบายได้ ว่าเบื้องหลังคุณสมบัติเหล่านี้ จะมีสิ่งใดรองรับอยู่อีกหรือไม่ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะต้องมาถกเถียงกัน เพราะเราไม่มีทางรู้ได้ สิ่งที่เป็นความรู้ของเราก็มีแต่ impression และ idea ที่ได้จาก impression นั้นเท่านั้น ไม่มีหลักฐานใดเลยที่จะแสดงว่า impression และ idea เหล่านี้ มีสาเหตุมาจากวัตถุภายนอก หรือวัตถุสาร (material substance) หรือมีสาเหตุมาจากจิตของเราเองหรือจากพระเจ้า เรากล่าวได้แต่เพียงว่าผัสสะทั้งหลายนั้นเพียงแต่ปรากฏขึ้นซ้ำซากในประสบการณ์ของเรา เราควรจะจำกัดตัวเองอยู่ที่ประสบการณ์ของเรา อันได้แก่ impression และ idea เท่านั้น และยิ่งกว่านั้นเราสามารถจะคิดถึงความสัมพันธ์หรือความเป็นระเบียบของผัสสะเหล่านั้นได้จากนิสัยและความเคยชินของเรา

กล่าวโดยสรุป ชุมเห็นว่าสมรรถภาพในการรับรู้ของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัด คือ จำกัดอยู่แต่ประสบการณ์เท่านั้นเอง เราไม่สามารถจะรู้ถึงต้นกำเนิดของ impression ของเรา และไม่สามารถจะรู้ถึงส่วนประกอบและธรรมชาติของจักรวาลที่อยู่เบื้องหลัง impression และ idea ของเราได้ ในแง่นี้หมายความว่าเรารู้แค่ว่าเรารู้แค่นั้นเราก็ออมรับได้แค่นั้น จะไปสรุปเกินขอบเขตของความรู้ไม่ได้ การสรุปเกินเรื่องที่เรารู้นี้ เป็นข้อบกพร่องของนักปรัชญารุ่นก่อน ๆ โดยทั่วไป

การปฏิเสธจิตสาร วัตถุสารและพระเจ้า

ในขั้นแรกชุมโจมตีความคิดของลัทธิในเรื่องของวัตถุสาร (material substance) โดยอ้างว่า

เราจะสรุปว่าวัตถุธาตุมีอยู่ได้อย่างไรในเมื่อเราไม่เคยมีผัสสะต่อมันเลย ผัสสะของเราทำให้เรา
รู้ได้แต่เพียงคุณสมบัติบางชนิด โดยไม่สามารถจะอ้างไปถึงสารที่เป็นตัวรองรับคุณสมบัติเหล่านั้น
เลย นักปรัชญาทั้งหลายพยายามจะบอกว่า วัตถุนั้นจะต้องแตกต่างจากผัสสะที่เรารับรู้ ซึ่งเป็น
การอ้างโดยปราศจากหลักฐาน เพราะเราไม่เคยรู้จักวัตถุที่แท้จริงเลย รู้จักแต่ผัสสะของเราเท่านั้น
และจิตของเราก็ไม่สามารถจะนำวัตถุและผัสสะมาสัมพันธ์กันได้ เพราะการกระทำเช่นนั้นมัน
อยู่นอกเหนือขอบเขตของความรู้และความเข้าใจของมนุษย์

ความคิดเกี่ยวกับวัตถุธาตุนั้นก็เกิดขึ้นจากการที่เราสังเกตว่าคุณสมบัติต่าง ๆ มันอยู่รวม
กลุ่มกัน ก็เกิดจินตนาการว่าจะต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นตัวรองรับคุณสมบัติและเชื่อมคุณสมบัติ
เหล่านั้นให้อยู่ด้วยกัน แล้วก็เลยเกิดความคิดว่าวัตถุธาตุอันเป็นตัวยืนพื้นมีอยู่ ทั้งหมดนี้เป็นเพียง
ความคิดผืนเท่านั้น

ในกรณีนี้แสดงว่าเรื่องของอภิปรัชญาในส่วนที่เกี่ยวกับ ต้นกำเนิดและธรรมชาติของ
จักรวาล หรือวัตถุภายนอก ก็ไม่ต้องมาศึกษากันในทำนองเดียวกัน เรื่องของจิตหรือจิตสารนั้น
เราก็ไม่เคยรู้จักเลย เพราะฉะนั้นความคิดเกี่ยวกับสาร (substance) ไม่ว่าจะเป็จิต หรือสสาร
เป็นเรื่องที่ไร้ความหมายทั้งสิ้น สำหรับเรื่องของจิตหรือที่เรียกว่าตัวตนผู้รับรู้ นั้น ฮูมก็ได้ทำการ
โต้แย้งเบอคเลย์ โดยทำการวิเคราะห์ความคิดเกี่ยวกับจิตหรือตัวตนดังกล่าว เขาชี้แจงว่า เมื่อเขา
พยายามจะเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าตัวตนหรือจิตของเขาเองนั้น ก็จะสะดุดอยู่แค่ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น
ความรู้สึกร้อนหนาว ความรู้สึกพึงพอใจหรือเจ็บปวด ฯลฯ นอกจากความรู้สึกเหล่านี้แล้วก็
ไม่สามารถจะค้นพบสิ่งใดที่อยู่ เบื้องหลังได้อีกต่อไป และในบางขณะที่ไม่มีความรู้สึกหรือผัสสะ
เกิดขึ้น เช่นในตอนหลับสนิท ก็อาจกล่าวได้ว่าตัวตนหรือจิตของเขาไม่มีอยู่²³ ในแง่นี้แสดง
ว่า ฮูมไม่เชื่อว่ามีจิตในลักษณะที่เป็นจิตสาร (spiritual substance) ซึ่งเป็นตัวยืนพื้นรองรับความ
รู้สึก หรือเชื่อมโยงความรู้สึกเข้าด้วยกัน เขาเห็นว่า สิ่งทีเรียกว่า จิตหรือตัวตนนั้นก็คือกลุ่มของ
ความรู้สึกทั้งหลาย (bundle of perception) นั่นเอง แล้วเขาก็สรุปต่อไปว่า จิตหรือตัวตนนี้ก็คือ
กลุ่มแห่งความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นติดต่อกันอย่างรวดเร็ว และอยู่ในภาวะที่เป็นกระแส (flux)
มีการไหลแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา เขาอธิบายเปรียบเทียบว่า จิตนั้นเหมือนกับภาพยนตร์ ความ
รู้สึกต่าง ๆ ก็เปรียบเหมือนภาพที่ปรากฏขึ้นแล้วผ่านไปโดยมีภาพใหม่ปรากฏขึ้นแทน แล้วก็ผ่าน
ไปอย่างรวดเร็ว ติดต่อกันไปตลอด ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและผ่านไปอย่างรวดเร็วนี้เองที่ประกอบ
กันขึ้นเป็นจิต²⁴

23. Ibid., p. 301-302

24. Ibid.,

ในแง่นี้หมายความว่า ฮูมไม่อ้างถึงจิตสารอันเป็นตัวเชื่อมโยงความรู้สึกที่ผ่านเข้ามาเรื่อย ๆ เพราะเราไม่สามารถจะมีประสบการณ์ต่อมันได้ ดังนั้นฮูมจึงปฏิเสธเรื่องของจิตสารหรือตัวตน เมื่อไม่มีจิตหรือตัวตนก็ไม่ต้องมีผู้สร้างหรือพระเจ้า ซึ่งฮูมก็ไม่อ้างถึงพระเจ้าซึ่งอยู่นอกเหนือประสบการณ์เช่นกัน

ฮูมคัดค้านความเชื่อศาสนาในบางเรื่อง เช่น เรื่องพระเจ้าตามความคิดของพวกคริสเตียน ซึ่งคิดว่าพระเจ้าเป็นผู้ที่มีความดีสูงสุด มีความสมบูรณ์ที่สุด แต่ฮูมชี้ให้เห็นว่าพระเจ้าสร้างโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ ความเดือดร้อน ดังนั้นพระเจ้าน่าจะเป็นต้นกำเนิดของความชั่วร้าย อีกประการหนึ่ง เวลาที่เรานึกถึงพระเจ้า เรามักจะนึกว่าพระเจ๋ามีลักษณะเหมือนมนุษย์ซึ่งก็แสดงว่าพระเจ้าจะต้องมีอาการ มีความรัก ความเกลียด ความอิจฉาริษยา ฯลฯ นอกจากนั้น พวกที่เคร่งศาสนา มักอ้างถึงพระเจ้า ว่าเป็นสาเหตุแรกของทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล ซึ่งเรื่องนี้เขาเห็นว่าเป็นเรื่องที่อยู่เกินขอบเขตความรู้หรือประสบการณ์ของมนุษย์ ดังนั้นการอ้างถึงสาเหตุแรกไม่ได้เป็นการยืนยันถึงความมีอยู่ของพระเจ้า

ปมเกิดของศาสนาและความเชื่อถือในพระเจ้านั้น สืบเนื่องมาจากมนุษย์ต้องการความสุข มีความกลัวต่อความทุกข์และความหายนะที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนั้นมนุษย์ย่อมจะกลัวตาย จึงต้องการที่จะให้พระเจ้าเป็นที่พึ่ง เพื่อบันดาลให้ตนเองมีชีวิตเป็นอมตะ และต้องการให้มีปฏิหารย์เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ต่อจากนั้น บรรดานักการศาสนาและนักปรัชญาทั้งหลายพยายามอธิบายเรื่องของศาสนาให้เหมาะสมกับความต้องการและความเชื่อถือของคนทั่วไปมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าฮูมเป็นผู้ที่ปฏิวัติแนวความคิดปรัชญาตะวันตกสมัยก่อน ๆ ทั้งหมดที่พยายามสร้างระบบอภิปรัชญา โดยมีความเชื่อในความมีอยู่ของวัตถุสาร อมตภาพของจิตและพระเจ้า ซึ่งเป็นเรื่องทีนอกเหนือประสบการณ์ เขาเน้นความสำคัญในความรู้ที่ได้จากประสบการณ์อันเป็นวิธีการแบบประจักษ์นิยม และเนื่องจากประสบการณ์นั้นมีขอบเขตจำกัด เพราะ ยังมีอีกหลายเรื่องทีประสบการณ์เข้าไม่ถึง ซึ่งฮูมก็ปฏิเสธเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวเสียหมด เนื่องจากไม่สามารถจะหาข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้ ดังนั้นปรัชญาของฮูมจึงจบลงด้วยระบบวิมุตินิยม

ความถูกต้องแน่นอนของความรู้

ความรู้ของเราทั้งหมดได้จากประสบการณ์ ปัญหาที่คือความรู้เช่นนั้นจะมีความชัดเจน

แน่นอนเพียงใด เนื้อหาความรู้ของมนุษย์นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความคิด (relation of idea) ซึ่งได้แก่ความรู้ในวิชาคณิตศาสตร์ เรขาคณิต พีชคณิต ฯลฯ เช่น $3 \times 5 = 15$ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเลขซึ่งอยู่ในความคิดของเรา ความรู้เช่นนี้ขึ้นอยู่กับปฏิบัติการภายในความคิดของเราเท่านั้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัตถุภายนอก แต่ก็มีความแน่นอนและชัดเจนอยู่ตลอดเวลา (certainty)

2. ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือ ปรัชญาการณธรรมชาติ (matters of fact) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ซึ่งไม่มีความแน่นอนชัดเจนเท่าความรู้แบบแรก จากความเคยชินและความเชื่อที่มีมานานแล้ว ทำให้เราคิดว่าสิ่งที่เรารู้ได้จากประสบการณ์นั้น มีความสัมพันธ์กัน มีความเป็นระเบียบ ทำให้เราเชื่อว่าสิ่งที่เกิดในอนาคตก็จะเหมือนกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต เช่นสังเกตเห็นดวงอาทิตย์ทุกเช้า ก็สรุปว่าวันพรุ่งนี้ก็ยังมาไม่ถึงนั้น ดวงอาทิตย์ก็จะขึ้นตอนเช้าอีก แต่เราจะเชื่อแน่นอนไม่ได้ เพราะเรายังไม่ได้มีประสบการณ์ต่อเหตุการณ์ในอนาคต ความรู้ประเภทนี้จึงอยู่ในระดับที่เรียกว่าน่าจะเป็นไปได้ (probability) เท่านั้น ยังไม่ถึงกับแน่นอน (certainty) หมายความว่าเรามีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาการณธรรมชาติโดยผิวเผินเท่านั้น

ฮูม เห็นว่าถ้าเราได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับศาสนาและอภิปรัชญาแล้ว ก็ต้องถามตัวเองว่าหนังสือเล่มนั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวเลข หรือเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในธรรมชาติหรือไม่ ถ้าไม่มีเนื้อหาเหล่านี้แล้วก็น่าไปเผาไฟเสีย เพราะไม่มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ เป็นเพียงแต่การเล่นคำเท่านั้น ในที่นี้หมายความว่า เนื้อหาของความรู้นั้นจะต้องเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ซึ่งมีความแน่นอนที่สุด และวิทยาศาสตร์ซึ่งมีความแน่นอนน้อยกว่าคณิตศาสตร์ เพราะกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์เปลี่ยนแปลงได้เสมอ

ปรัชญาของฮูมไม่มีจุดหมายเกี่ยวกับอภิปรัชญา แต่ศึกษาว่าความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อได้รับความรู้จากผัสสะนั้นก็ยิ่งเชื่อไม่ได้ต้องสงสัยไว้ก่อน ฮูมยอมรับว่าตัวเองมีแนวคิดแบบวิมตินิยมอย่างอ่อน ๆ คือยอมรับแต่เฉพาะ สมรรถภาพของปัญญาของเราเท่านั้น ไม่สรุปสิ่งที่อยู่นอกเหนือสมรรถภาพการรับรู้ของเรา เท่านั้นก็เป็นเพียงพอแล้วสำหรับปรัชญา เราคงรับรู้เฉพาะปัจจุบัน ถ้ารู้ข้อเท็จจริง (fact) ก็เป็นวิทยาศาสตร์ รู้ตัวเลข ก็เป็นคณิตศาสตร์ รู้กระบวนการของความคิดก็เป็นปรัชญา

ข้อสังเกตเกี่ยวกับประจักษ์นิยม

นักปรัชญาประจักษ์นิยม เชื่อว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การรับรู้ทำให้เกิดความคิด แต่ละคนก็มีความเห็นที่ต่างกันว่า “ความคิด” คืออะไร พอจะสรุปความเห็นที่ต่างกันได้ดังนี้ คือ

ลือค อธิบายว่า “ความคิด” คือ ภาพเหมือน (image)

เบอคเลย์ อธิบายว่า “ความคิด” คือ สิ่งของ (thing)

ฮูม อธิบายว่า “ความคิด” คือ ความจำ